

Válek, Vlastimil

[Lang, Jaromír. Neumannův Červen]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1958, vol. 7, iss. D5, pp. 153-155

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108778>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

kový. Obě tyto stati — Hrabákovou Uvedení do vývoje literatury od počátků po dobu Husovu a vzpomenuť stať Daňhelkova — jsou dokladem dnešního rovnoměrného rozložení zájmu literárněhistorického a jazykovědného při studiu „starého“ literárního díla. Je nepochybné, že literární památku lze správně vyložit spoluprací filologa s literárním historikem, uplatněním hlediska jak jazykového, tak literárněvědného.

Zvláště pozoruhodná je studie Hrabáková, jež v hutné zkratce objasňuje vývoj našeho předhusitského písemnictví. Hrabák sleduje literární vývoj v souvislosti s vývojem feudálního řádu a s přeměnami v kulturní oblasti. Hlavní linii hledá v směřování k laicisaci a demokratisaci literatury. Jako přirozený mezník se zde jeví konec 13. století, tj. doba, od které se rozrůstá česky psaná tvorba a zabírá nové a nové oblasti; tento předěl je důsledkem nového začlenění literatury do života, jak je přinesl přechod od raného feudalismu do feudalismu vrcholného. Z hlediska tohoto vývoje hodnotí Hrabák význam spisovných jazyků „užívaných v období literárních počátků (staroslověňštiny, latiny a němčiny, která se uplatňuje — zvláště od poloviny 13. stol. — v prostředí panovnického dvora a části šlechty), a pak charakterizuje česky psanou literaturu, jež se bohatě rozvíjí od konce 13. století. Při pohledu na literární tvorbu vrcholného feudalismu promýšlí Hrabák znovu otázku myšlenkového a uměleckého rozdílení mezi literárními díly tohoto období (touto otázkou se totiž zabýval již dříve v úvodcích k některým svým edicím a na některých místech svých knižních Studií ze starší české literatury). Za předěl ve vývoji český psaného písemnictví předhusitského považuje asi čtyřicátá léta 14. století, kdy se (souběžně s ohlašující se první velkou krizí feudalismu) v literatuře už neobrážejí pouze zájmy duchovenstva a šlechty, jak tomu bylo dosud, nýbrž také zájmy měšťanstva a v dílech nejpokrokovějších (Masticčář, satiry Hradeckého rukopisu, práce Štítného) i stanovisko lidu. Ve své studii se Hrabák neomezuje jenom na načrtnutí hlavní vývojové linie, ale upozorňuje i na specifické zvláštnosti staré literatury; proto si všímá také komposice a jazykových prostředků literárních děl a s tím související otázky tradování skladeb, funkce náboženských sujetů ve středověku, problému vztahu středověkého autora k látce, resp. otázky autorské anonymity a námětové originalnosti, rozdílu mezi lyrikou a epikou, veršem a prózou. Tyto výklady prospějí zejména širšímu publiku, které do oblasti staré literatury obvykle přenáší kriteria, získaná četbou literatury moderní; učí je zvláště správnému pohledu na náboženskou tematiku, která ve středověké literatuře v důsledku universálního postavení církve převažovala.

Na Hrabákových hlavní úvod navazují pak úvody k jednotlivým skladbám.

Čtenář-neodborník přivítá důkladné poznámky, následující za textem a podávající vysvětlení nejen lexikální, ale i věcná; velmi pečlivě jsou určovány citáty nebo ohlasy z Písma či z antických a středověkých literatur. Odborníkům jsou určeny poznámky ediční, zařazené za tematickými celky. Snad mohl být na konci knihy uveden seznam incipitů; zvláště potřebné by to bylo k orientaci v staročeské lyrice, kde skladby bývají označovány zvláštními názvy (Píseň od pana Štemberka, Závěšova píseň ap.), jsou však někdy více známy podle incipitů.

Věříme, že v intervalu kratším, než tomu bylo u předchůdce našeho Výboru před stoletím, bude následovat druhý svazek, který má být věnován písemnictví doby husitské. Jeho rukopis má být hotov r. 1960. Plánovány jsou i dva svazky další, z nichž první by zabíral literaturu od konce vlády Jiřího z Poděbrad do Bílé hory a druhý odtud do národního obrození.

Milan Kopecký

Jaromír Lang: Neumannův Červen. (Orbis Praha 1957, 262 stran, 11 obrazových příloh.)

V knize Neumannův Červen dal si Jaromír Lang za úkol vysledovat Neumannův názorový přerod, zachycený na stránkách Června, a stanovit, jakou úlohu sehrál tento časopis ve vývoji naší publicistiky.

Jádro knihy je rozděleno na čtyři kapitoly; každá z nich se obírá jedním ročníkem Června.

První ročník Června vycházel v letech 1918—1919. Neumann chtěl vydávat časopis, v němž by „propagoval snahy mladé české umělecké moderny, literární i výtvarné“ a v němž by „zroveň hájil politické zájmy národa ve jménu anarchisujícího svobodářského pojetí »českého socialismu«“ (45). Lang správně konstataje, že Neumannovi šlo o to, aby navázal tam, kde naše literatura přestala před válkou. Proto se kolem časopisu shromáždili umělci, kteří vystoupili již před rokem 1914. Ve výtvarnictví (jemuž věnoval I. ročník Června pozornost především) to byli B. Kubišta, Vl. Hofman, V. Špála, R. Kremlička, J. Zrzavý, J. Čapek aj. a v poesii O. Fischer, O. Theer, J. Durych, V. Míxa, bří Čapkovi aj. Je na první pohled patrné, že tito autoři nestáli na společném ideovém a uměleckém stanovisku. To dokládá také Lang, když rozebírá Neumannovy názory na dílo K. Čapka

a když zdůrazňuje jistou rozkolísanost, nevykvašenost a názorovou nejednotnost I. ročníku Června. Estetické názory, které byly v časopise řešeny, souvisely s otázkou národnosti v umění. Tu řešil Neumann, jak ukazuje Lang, v zásadě správně. První ročník Června si však kladl — i když teprve na místě druhém — také cíle politické. Jejich hlasatelem v časopise byl Neumann sám. Stál na pozicích „českého socialismu“ a zanášel sem „svobodářské“ a nejednou i protimarkxistické ideje, zastává ideologii anarchokomunismu. Červen byl v té době nedostatečně informován o událostech v Rusku a podlehl ilusím, které se vytvořily o vzniku našeho státu. Langovou zásluhou zůstane, že se nesnažil Neumannovu osobnost zjednodušovat a že ukázal na básníkový omyl a nedostatky v tomto období.

Druhý ročník Června (1919—1920) znamenal daleko větší zpolitování časopisu. Vynutila si to situace, jak se u nás po válce vytvářela. Z Června odešli „apolitičtí“ duchové a přimkli se k němu staří Neumannovi druhové z dob anarchismu. Červen nově budoval program kulturně politický a ideově umělecký — počal razit cestu proletářskému umění. Přesto však byl stále ideově i politicky nevyhraněný, jak to Lang ukazuje. Neumann a jeho druhové však postupně poznávali pravdu o Říjnové revoluci a seznamovali se s názory V. I. Lenina a M. Gorkého. To mělo velký vliv hlavně na Neumanna, který si začal důsledně razit cestu k marxismu.

V třetím ročníku (1920—1921) se dokončila Neumannova politická změna v marxistu. „Červen se v třetím ročníku proměnil v »sociální týdeník« a záhy se stal orgánem českého komunistického hnutí, t. zv. komunistických skupin. Politické úkoly, ideově výchovné i organizační, převládly nad zájmy umění“ (179). Neumann pochopil pravou podstatu Říjnové revoluce a stanul s časopisem na pozicích marxismu, propagoval leninské ideje a myšlenky Třetí internacionály. Po jistém váhání zaujal i správné stanovisko k prosincovým událostem r. 1920. Vydání Leninova spisu Stát a revoluce v edici Června bylo pak důležitým mezníkem ve vývoji našeho proletářského hnutí. To Lang dobře vystihl. Dovedl také ukázat, že i v tomto období dopouštěl se Neumann chyb, třebaš nedostatných.

Poslední ročník (1921) Června si už politické cíle nestavěl. O událostech politických (i významných, jako bylo např. založení komunistické strany) přinášel jen zprávy velmi stručné. Měl se, podle Neumannových slov, „stát prvním pokusem o čisté komunistickou revui“, časopisem živým a bojovným. Neumann spolu s Wolkrem bojoval na jeho stránkách za proletářskou a socialistickou poesii. Zaujímal stanovisko k šestým idejím Devětsilu a k mladým autorům. V tomto ročníku (stejně jako v Kmeni a Rudém právu) vyložil Neumann zásady marxistické estetiky, jak je tehdy chápal.

Neumann sám období Června hodnotí takto: „Těžký vnitřní proces, bolestná cesta od popřevratových nadějí v nový stát až k všestrannému hlubokému odporu proti tomuto státu, proces a cesta, jež prodělalo u nás velmi mnoho lidí, nezrcadlí se jistě v žádném českém časopise tak jasně...“

Lang si vybral těžký a složitý úkol. Zvládnout ho bylo možné jenom tehdy, jestliže podrobně seznámil čtenáře s politickou a společenskou situací válečnou a poválečnou. O to se Lang poctivě snažil. Měl však Neumannův Červen zařadit mezi ostatní tehdy vycházející časopisy a srovnat je s nimi, protože jinak nemůžeme správně posoudit, co znamenal Neumannův přínos do tehdejší publicistiky a vůbec pro vývoj naší kultury. V Langově podání stojí Červen osamocen. Kusé zmínky (většinou jen konstatujícího charakteru) o jiných časopisech naprosto nedostačují. Lang také neukazuje, na co Červen v Neumannově předchozí publikační činnosti navazuje a jak Neumann těží ze zkušeností zde získaných dále. Čtenář by také rád věděl, jaký ohlas měl Neumannův časopis v našem životě. Dovi se sice, že Červen četli dělníci ze severu a že byl určen pro pokrokovou inteligenci, to mu však ještě nevysvětluje míru působivosti časopisu.

Při monografické práci o časopise bychom uvítali ještě vyřešení některých důležitých problémů, s daným tématem souvisejících (autor si některé, jak upozorňuje v úvodě, neklade vědomě): Jak vypadala redaktorská činnost Neumannova? Redigoval všechny ročníky sám? Měl při vedení pokrokového listu potíže finanční nebo jiné? Jak se stavěly ostatní listy k Červnu a jak se na časopis dívali spisovatelé a výtvarníci, kteří z něho po I. ročníku odešli? A protože víme, že Neumann byl především vynikající básník, proč se Lang nezabýval — alespoň na okraji — vztahem Rudých zpěvů k Neumannově vývoji v Červnu? Vždyť tyto básně vznikaly v letech 1918—1921, tedy v období Června, a některé byly i v Červnu publikovány, jak na příslušných místech Lang uvádí. Listujeme-li např. III. ročníkem Června, povšimneme si, že zadní stránky listu oznamují edici Června. Měla s časopisem nějakou souvislost?

Konkrétní rozbor jednotlivých ročníků podává Lang velmi popisně. Myšlenky se místy opakují (např. názory o výtvarné skupině na str. 20, 22, 24 aj.; nárys politické situace při rozboru jednotlivých ročníků apod.). Při výkladu operuje Lang filosofickými termíny, cizo-

jazyčnými rčeními a jmény, kterým prostý čtenář (s nímž — jak v úvodě je výslovně uvedeno — Lang počítá) nemůže dost dobře rozumět („au dessus de la mêlée“ — 40; laudator temporis praesentis — 101; „Je tu Morris a Ruskin, Fabri, Merlino, Malatesta, je tu Reclus a Grave, Dave, Ch. Albert, Čerkesov, Nieuwenhuis, Kropotkin.“ — 134; punktum saliens — 188; cantus firmus — 214; „anywhere out of the world“ — 226 a mnoho jiných). Spousta citátů (i když se jejich přemírou snaží Lang nepřesvědčivě v úvodě ospravedlnit), je na některých místech tak nadměrná, že se autor mnohdy omezuje jenom na spojovací věty a odstavce (např. na str. 116—132 je přes deset několikaodstavcových citátů). To způsobuje, že výklad je neucelený a rozdrobený. Lang si to uvědomoval; proto za každou kapitolu vřadil shrnující přehledné závěry, které pomohou čtenáři v orientaci, a na konec práce opět rekapitulující d o s l o v. K přehlednosti monografie také dopomáhají rejstříky (rejstřík jmenový a rejstřík novin a časopisů), sestavené K. Malcem. Bylo by však dobře zařadit ještě seznam Neumannových pseudonymů a bibliografii Neumannových článků z Června.

Langova monografie o Neumannově Červnu je přes všechny své nedostatky práce záslužná a je přínosem. Bohatým materiálem dokládá Neumannův ideový vývoj. Svědčí o Langově pilnosti a informovanosti. Prospěla by jí však větší hutnost a sevřenost.

Vlastimil Válek

Jaromír Lang: *St. K. Neumann. Čtyři přednášky.* (Čs. spisovatel 1957, str. 243.)

Knihu tvoří čtyři přednášky, které autor proslavil v říjnu 1955 na semináři, uspořádaném básnickou sekci Svazu čs. spisovatelů. Třebaže Lang vidí těžiště Neumannovy práce v době první republiky, zaměřil se hojně i na léta předcházející, neboť chtěl vyzdvihnout básníkovu pokrokovou minulost, která je v mnohém klíčem k zralému období Neumannova života. S touto koncepcí můžeme souhlasit, protože první období Neumannovy činnosti bývala přehlížena; zachovaly se k nim macešsky i „Sebrané spisy“ St. K. Neumanna.

První přednáška (*Pevně s životem svého lidu*) chce vysledovat kořeny jedinečnosti a typičnosti Neumannova zjevu. Lang ukazuje, že Neumann byl od svého vstupu do politického a literárního života neustále spojen se životem národa a lidových mas, že nikdy nezůstával jen uvnitř umění. Lang líčí Neumannův vývoj od levého pokrokáře přes styk s českou dekadencí k anarchokomunismu; práce v tomto hnutí přivedla Neumanna k dělnické třídě. Autor přináší cenný materiál, ukazující, jak tehdy Neumann v Novém kultě a jinde promýšlel vážné otázky národního života, jak vystihl spojitost národní a sociální otázky, jak se postavil po bok horníkům za stávkou r. 1900; připomíná, že již zde začíná životní cesta českého socialistického spisovatele. Potom Lang stručně sleduje Neumannovu činnost na Moravě, zvláště jeho zaujetí pro ruské události r. 1905, postoj ke světové válce a přerod v prvních letech republiky; další Neumannovu činnost jen v obrysech naznačuje.

V části *Na cestě k pravdivému světovému názoru* se Lang podrobněji zaměřuje na to, jak zrálo Neumannovo politické a kulturní myšlení. Srovnáním s významnými postavami naší kultury dokazuje, že Neumann již od konce let devadesátých svou vzdělaností, teoretickou úroveň spisovatele-myslitele, hloubkou i šíří svého světového názoru stál v mnohém před svými současníky. Nejednou však si tu Lang počíná příliš libovolně a zjednodušuje charakteristiku ostatních autorů, především vyzdvihováním jejich chyb a přehlížením kládů. Někdy si pomáhá podivnou metodou: místo věcného rozboru napíše pohrdlivě, že Šalda se „až nezdravě zhlédl ve filosofické hloubce“ různých těch Tainů, Hennequinů...“ (54). S takovým postojem se v Langově knize setkáváme na více místech. (Langův necitlivý a nehistorický přístup k našim významným umělcům vysvitne nejlépe z pasáže na str. 37, kde píše s opovrhlivou ironií o Macharovi, Dykovi, Kvapilovi.) Značnou pozornost věnuje Lang Neumannovu anarchistickému období, upadá tu však do nemalých rozpaků. Říká sice, že Neumannovo anarchistické období není třeba omlouvat, ve skutečnosti však to nejednou činí a na str. 93 dokonce vzbuzuje náš soucit s Neumannem; mluví o Neumannově bloudění, současně však dokazuje, že žádnou lepší ideologii nemohl Neumann tehdy u nás najít; Lang se snaží co nejvíce zmenšit vliv anarchistické ideologie na Neumannovu činnost, kterou vysvětluje „bytostnou pokrokovostí“, ale o několik stran dále píše o aktivistické, čínorodé praxi českého anarchismu, z jehož řad vzešla řada morálně ryzích osobností, a o tom, jak z anarchistických skupin vznikly po první světové válce první skupiny komunistické. Co si má čtenář z toho vybrat? Nejdříve se mu pracně vysvětluje, že to kladné v Neumannově činnosti vzniklo mimo hranice anarchismu, tam, kde se Neumann jeho bludné ideologie zbavoval, najednou však stojí ti, kteří se od anarchismu před r. 1918 neoproštovali, s Neumannem na stejné pokrokové posici. Znovu se tu ukazuje, jak by bylo na čase zpracovat otázku českého anarchismu a účasti spisovatelů v něm